

SCOJENÉ VÝCHOEOČESKÉ LANDFRÝDY

Specifické pojetí landfrýdní instituce v českých dějinách

Martin ŠANDERA

Landfrýdy byly v dějinách české státnosti institucí pořádku, spojením principu moci a odpovědnosti.¹⁾ Na svém teritoriu zajišťovaly prosazení práva a pořádku reálnou hrozbou vojenského zásahu signatářů proti zemským škůdcům, násilníkům, lupičům, jejich podporovatelům a přechovávatelům. I vnější útočník musel počítat, že bude čelit koordinovanému vojenskému odporu a následné tvrdé odvěť. Zprvu byl iniciátorem vzniku landfrýdních organizací sám panovník jednající ve shodě se skupinou předních šlechticů. Karel IV. začal prosazovat zapojení královských měst, ostatně stejný model se mu osvědčil i říšském prostředí. Panovníkův záměr se shodoval především se zájmy měšťanstva v okrajových a nárazníkových územích státu (Chebsko, Horní Lužice, Žatecko, Prácheňsko, Plzeňsko). Formálně-právním základem těchto spolků a aliancí bylo jednoduché panovnické nařízení či panovníkem sankcionovaná smlouva jednotlivých subjektů.²⁾

1) Problematiku historického vývoje východočeských landfrýdů jsem stručně shrnul v již dříve publikované studii, viz Martin ŠANDERA, *Východní landfrýd (skutečná podstata krajského čtyřspolku)*, in: *Regiony – časoprostorové průsečíky?*, Praha 2008, s. 106–115; v širším kontextu též viz Martin ŠANDERA, *Východní Čechy jako hlavní kališnická základna v zemi*, in: Ondřej Felcman (ed.), *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009, s. 581–622 (zde zvláště s. 587–596). Také v novějších dvou níže citovaných pracích (v monografii o Hynce Ptáčkovi z Pirkštejna a ve studii o věnných městech ve spojených východočeských landfrýdech) jsem otázce landfrýdní tematiky věnoval značnou pozornost. Proto jsem považoval za vhodné znovu toto téma zpracovat v podobě této samostatné studie, ve které otázku východočeských landfrýdů 15. století interpretuji v nové strukturálně konstruované podobě. Landfrýd je zde představen jako instituce, jíž je plánovitě využito k prosazení konfesních a politických cílů při zachování všech obvyklých funkcí obdobných spolků v rámci českých i moravských dějin a rozebrán takový postup a jeho soulad i kolize s vlastním landfrýdním zápisem.

2) Nejucelenější pohled na tematiku landfrýdů v českém středověkém státě přinesli Oldřiška SVATÁ, *Vývoj landfrýdů v Čechách*, Filozofická fakulta

Na přelomu 14. a 15. století došlo k zásadní proměně landfrýdních institucí. Ve vedlejších zemích Koruny byla motivem jejich ustavení snaha zabránit zavlečení cizích mocenských konfliktů na své území, a mívaly proto často celozemskou platnost (zvláště slezské landfrýdy z let 1389 a 1402 a moravský z roku 1396). V Českém království se naopak překrývaly s krajskou správou a přebíraly její vojenské a policejní funkce. Václav IV. se tuto roli s jistým úspěchem snažil prosadit v případě žateckého landfrýdu. Zikmund Lucemburský se pokusil využít krajské landfrýdní spolky pro vlastní mocenské cíle, eliminovat šíření husitství v jednotlivých oblastech a přenést tak tíhu boje s akcentem na finanční aspekt na šlechtu a menší míře i zbývající královská města. V Českém království však tato snaha nepřinesla větší efekt, výjimku představoval pouze plzeňský landfrýd ustavený již v roce 1417; králem iniciovaný pokus o ustavení jihočeského krajského spolku skončil nezdarem. Je diskutabilní, zda lze zápis svatohavelského sněmu z roku 1423 vnímat jako pokus o celozemský landfrýd, iniciovaný vysokou katolickou i kališnickou šlechtou, která v zájmu potlačení radikálních složek společnosti byla ochotna dočasně překlenout konfesní rozpor.³⁾ Přesto se stále zřetelněji ukazovalo, že při ustavení a zvláště skutečných aktivitách landfrýdních spolků přechází iniciativa do rukou šlechty, posílené zábořem královského i církevního majetku, mocenských poměrů i změnou právního vědomí.

Na Moravě byla situace odlišná. Landfrýdy, jejichž prvním signatářem se stával samotný zeměpán (1421 král Zikmund, 1434 vévoda Albrecht Habsburský z titulu zástavního pána markrabství), měly fakticky celozemskou platnost a svůj účel do značné míry splnily. Landfrýdní spolek z listopadu 1421 navíc poprvé landfrýdní organizaci stanovil i cíl v kon-

Univerzity Karlovy v Praze 1984 a Zdeněk BERAN, *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny. Snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*, České Budějovice 2014.

3) František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998, s. 112–120. Usnesení svatohavelského sněmu s personálním složením dvanáctičlenné zemské vlády otiskl F. PALACKÝ v *AC III*, s. 240–245, č. 31. O tom, že se Lucemburk cítil vývojem zaskočen a sledoval ho s nemalými obavami, svědčí jeho korespondence s Oldřichem z Rožmberka: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I*, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929, s. 56, č. 80, kdy Rožmberka nabádal, aby k úmluvám svatohavelského sněmu nepřistupoval bez jeho souhlasu a o šest dní později již přímo vyzýval, aby „*sě od nás nedal dělití...aby podle nás a podlé viery křesťanské ostal, jakož tvoji předkové dobré paměti učinili*“ – *tamtéž*, s. 57, č. 81. Nejnověji přehledně k landfrýdní politice Václava IV. i krále Zikmunda Z. BERAN, *Landfrýdní hnutí*, s. 31–41.

fesní oblasti. Signatáři se zavazovali „*sáhnout na hrdla i zbožie a nad nimi pomstít*“ těch obyvatel markrabství, biskupských držav i opavského vévodství, kteří se do stanovení lhůty odmítnou zřici pražských artikulů, a tento slib předcházela vlastnímu výčtu tradičních landfrýdních pravidel. Jako inspirace pozdějším tvůrcům sjednocovacího procesu ve východních Čechách mnohem více posloužil moravský landfrýd ze září 1434, vždyť k jeho signatářům náležel i pozdější vrchní hejtman krajského východočeského čtyřspolku Hynce Ptáček z Pirkštejna. Ustanovení o bezpečnosti cest, proti přechovávání a překupování uloupených věcí, falšování mince nalezneme později v zápisu spojených východočeských landfrýdů. V záříjovém landfrýdních člancích byly naopak konfesní otázky účelově vynechány, přestože zápis signoval olomoucký biskup.⁴⁾

Více než státoprávní kroky – proměna nejvyššího zákonodárného a justičního orgánu, zemského sněmu a zemského soudu a obnovení krajské správy ovlivnil dění ve východních Čechách a tím i v mnoha ohledech mocenské poměry v landfrýdech ustavených v březnu 1440 obrovský majetkový převrat, v němž panovník formou zástavních zápisů legalizoval zábor královského a církevní majetku. Nově vzniklá dominia Mrzáků z Miletínka, Trčků z Lípy, Jana Hertvíka z Rušinova či Kostků z Postupic se územním rozsahem i výnosností vyrovnala držávám starobyklých panských rodů. Profitovaly i desítky dalších příslušníků nižší šlechty. Právě tato vrstva, disponující značným ekonomickým i vojenským potenciálem, se stane hlavní oporou kališnických vůdců spojených landfrýdů.⁵⁾

Polipanské bezvládní, v nichž landfrýdní organizace nabyla ve východočeském prostoru specifické podoby a sehrála roli nesrovnatelnou se všim

4) Text landfrýdní smlouvy z 17. listopadu 1421 – *AC X*, s. 246–250, č. 5, rozbor podal Josef VÁLKA, *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Ámos Komenský*, Brno 2005, s. 114–115. Landfrýdní zápis ze září 1434 viz *AC X*, s. 250–258, č. 6. (zde mylně datován do 4. března). K témuž Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, V. (1402–1437), Praha–Litomyšl 2000, s. 620–621. Velmi vysoko hodnotil tento spolek Josef VÁLKA, *Zikmund a husité. Jak zakončit (husitskou) revoluci*, Časopis matice moravské 128, č. 1, 2009, s. 24–25.

5) Přehled nabídl již August Sedláček ve *Zbytcích register králův římských z let 1361–1480*, Praha 1914, s. 183–220. Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420–1437*, FHB 9, 1985, s. 89–173. O revizi jeho údajů se pokusil Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách v letech 1418–1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, Husitský Tábor 14, 2004, s. 160–194. Právě pro zmíněné rody plně platí již klasické označení husitská válečnická aristokracie – Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, AUC – PeH I, 1976, s. 54–60.

předchozím, představuje v českých dějinách vzácné až kuriózní období. Vyjma několika ryze lokálních zásahů, jež navíc postrádaly politické cíle, nepoznalo království zahraniční intervence. Na trůnu neseděl příslušník cizí dynastie „Čechům nepřející“, ani jeho jménem nespravoval království regent německého, rakouského či polského původu; v čele kléru nestál ambiciózní cizinec a v neposlední řadě špičky katolické církve i celá tato organizace byly natolik pohlceny sporem papeže Evžena IV. s Basilejským koncilem, který vyústil až v nové schizma, že jejich zájem o ovlivňování života v Českém království dramaticky poklesl.⁶⁾ Dění v zemi bylo až na drobné výjimky zcela v rukou domácí politické reprezentace, především české šlechty, a to bez ohledu na její konfesní orientaci. Morava ovšem šla v tomto období vlastní cestou a vnitřní poměry zde byly v řadě aspektů odlišné.⁷⁾

Českému království chyběl nejen panovník, ale jakákoli forma centrální vlády. Uzavřením zemského soudu a desk zemských byla vyražena i centrální justice. Třetí z tradičních pilířů státní moci – zemský sněm, sice zůstal zachován, ale boj mocenských frakcí ho často měnil v rozhádaná shromáždění bez reálných výsledků. Naplno se otevřel prostor k zneužívání moci, vyřizování osobních účtů, soukromých záští a kořistnickému obohacování. Landfrýdy tyto jevy sice plně potlačit nedokázaly, ale zneumožnily či alespoň ztlumily lokální rozbroje, zabránily anarchii a rozkladu, daly najevo, že jsou určité hranice, které si bezohledný jedinec nebo úzká skupina nemůže dovolit překročit. Mnohem významnější roli však měly sehrát v mocensko-politickém boji, kdy z řady lokálních mocenských center a postupného přeskupování sil nakonec vykristalizovaly dva hlavní bloky, které spolu svedly boj o vládu v království a ovlivnily další směřování země.

Boj mezi katolictvím a utrakvismem v letech polipanského bezvládí pokračoval, ale citelně poklesl vliv duchovních nejen na chod státu, ale i jednotlivých regionů. Sama kališnická šlechta postupně vytlačovala představitele vlastní církve z rozhodování o politických záležitostech země. Byl to naopak zemský sněm, obec království, kdo se cítil oprávněn rozhodnout spor mezi učením Jana Rokycany formulovaném v 24 článkách I. kutnohorské synody a ortodoxně-liturgickými pravidly tábořského

6) Dosud nejpodrobnější rozbor tohoto období podal Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský I–II*, Praha 1915–1918. Ve výstižném stručném shrnutí i František ŠMAHEL, *Husitská revoluce*, IV, Praha 1993, s. 77–88 a Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české*, Svazek VI. (1437–1526), Praha–Litomyšl 2007, s. 57–111.

7) Miloš ŽILA, *Společenské změny na Moravě v letech 1439–1453*, disertační práce FF MU, Brno 2010.

duchovenstva. To však neznamená, že by šlechta podcenila roli ideologického vlivu kališnického i katolického kléru, ale sama mu vytyčila jasné mantinely a naučila se ho cíleně využívat pro své zájmy. Třetí z pražských artikulů – konec světského panování kněží – docházel svého naplnění mnohem výrazněji, než jak tomu bylo v letech husitské revoluce.⁸⁾

Vlastnímu interregnu předcházela dvouletý zápas o český trůn mezi Albrechtem II. Habsburským a Jagellonci (Vladislav Varnenčík a jeho mladší bratr, pozdější král Kazimír IV.), v němž mocenskou převahu začal postupně získávat Habsburk.⁹⁾

Albrechtova předčasná smrt umožnila dosavadním stoupcům polské kandidatury zvrátit nepříznivý vývoj. Dne 29. ledna 1440 byl po třech týdnech složitých jednání zemského sněmu přijat stěžejní právní dokument – tzv. List mierný, který se fakticky stal ústavou pro polipanské bezvládí. Byl to bez nadsázky obrovský politický úspěch seskupení představitelů utrakvistického středu, které mělo v dalších třinácti letech fakticky ovládat spolek čtyř krajských lanfrýdů ve východních Čechách – tj. to, pro co historiografie počínaje Golovou školou začala užívat označení „východní lanfrýd“. Ochranu Listu mierného jako právně závazné normy pro celé království a její prosazení v praxi si spojené východočeské lanfrýdy stanovily v ustavujícím zápisu jako klíčový úkol. Mierný list měl 14 článků. Zastavme se u nejpodstatnějších z nich – důsledné dodržování kompaktát,

8) Zděněk. NEJEDLÝ (ed.), *Prameny k synodám strany pražské a tábořské z let 1441–1444*, Praha 1900, s. 40–116, na s. 108–109 usnesení zemského sněmu z ledna 1444, který navrhuje tábořskou věrouku a dává zapravdu Rokycanovu směru. Krajní pól v přístupu šlechty k duchovenstvu zosobňuje postoj Vaňka Valečovského viz Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Traktát pana Vaňka Valečovského etc., učiněný proti Rokycanovi a jeho kněžím*, Zprávy o zasedání KČSN 1881, s. 335–345. Výstižně nejen pocit nevděku, ale i přesvědčení o oprávněnosti utrakvistických duchovních věstí kroky vrcholných představitelů světské moci, vyjádřil přesvědčený utrakvista in: *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického* (dále jen *SLČ-K*), edd. František ŠIMEK – Miroslav KAŇÁK, Praha 1959, s. 228: „Dokudž král Jiří poslušal rady věrných kněží, mistra Rokycany, kněze Martina Lupáče, dotud mu šlo vzhůru, z pána učiněn gubernátorem a z gubernátora králem; ale jakž jediné řekl Rokycanovi – Mistře, dosti s' mistroval, nechť my již také mistrujem! – ihned se mu nedařilo“. Z literatury Amedeo MOLNÁR, *Na rozhraní věků. Cesty evropské reformace*, Praha 1985, s. 85 a Martin ŠANDERA, *Konfrontace i soulad. Stavovský a náboženský princip rozdělení české šlechty v 15. století*, Husitský Tábor 18, 2013, s. 216–218.

9) Otakar FRANKENBERGER, *Husitské válečnictví po Lipanech*, Praha 1960, s. 11–25. Z polských prací dosud nejobsáhleji (byť s velmi zřetelnou tendencí, zvláště v hodnocení kališnické šlechty) Roman HECK, *Tábor i kandidatura jagelloňska w Czechach (1438–1444)*, Wrocław 1964, s. 20–137.

anulace zápisů, listin a právních kroků, které Albrecht Habsburský učinil ke škodě Koruny české nebo proti svým odpůrcům, Jan Rokycana má jakožto volený arcibiskup být svěcen a uznáván celou zemí a je povinností politické reprezentace prosadit jeho uznání římskou kurií. Pouze krátkodobým opatřením měl být závěrečný 14. článek, kterým se do nástupu příštího krále se zastavovala činnost zemského soudu a uzavřely zemské desky.¹⁰⁾

Morava již o den dříve, tedy 28. ledna 1440 ustavila celozemský landfrýd. Zde stačilo přistoupit k oživení starších tradic, v prvé řadě landfrýdu ze září 1434, nebylo třeba vytvářet novou či výrazněji odlišnou strukturu a pravidla. Moravský příklad vedl některé historiky (Rudolf Rauscher, Valentin Urfus, Vladimír Wolf) ke snaze interpretovat List mírný jako český celozemský landfrýd a následné ustavení 12 krajských landfrýdů v Čechách během roku 1440 jako realizaci landfrýdu v jednotlivých regionech.¹¹⁾

List mírný povinnost či závazek ustavit krajské landfrýdy přímo nestanovil, i když se takový krok ukázal být při neexistenci ústřední správy nutností. Byla tu pouze formulace, podle které „i jiní páni a zemané mají též učinit“, tzn. připojit se k dohodě o míru v zemi a zabránit novým rozbojům; např. litoměřický landfrýd se narodil od východočeských ve svém ustavujícím dokumentu o mírném listu vůbec nezmiňoval.

Dochovaly se pouze tři ustavující landfrýdní zápisy, a to ještě nikoli originály, ale soudobé či pozdější opisy, u zbývajících 9 krajů s výjimkou berounského či vltavského landfrýdu známe alespoň osoby hejtmanů.¹²⁾ Postupně se ukázalo, že krajské landfrýdy budou v polipanském bezvládní jediná složka státní správy, která disponuje dostatečnou výkonnou mocí – jinými slovy má sílu (včetně vojenské) si na svém teritoriu vynutit dodržování práva či alespoň určitého souboru pravidel. Pakliže definice landfrýdu pro

10) Originál Listu mírného je uložen v SOA Třeboň, prac. Jindřichův Hradec: Sběrka pergamenů, inv. č. 115. Edičně František PALACKÝ v *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* (dále jen AČ) I, Praha 1840, s. 245–249, č. 1.

11) Rudolf RAUSCHER, *Zemské míry na Moravě*, Praha 1919, s. 8–9; Valentin URFUS, *Záští v Čechách v polovině 15. století*, Právněhistorické studie 3, 1957, s. 101–110; Vladimír WOLF, *Jan Kolda ze Zampachu*, Hradec Králové – Trutnov 2002, s. 22.

12) Přehled ustavených landfrýdů a jejich hejtmanů R. URBÁNEK, *Věk poděbradský*, I, s. 484–486. K témuž Bohuš RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách 1 (do roku 1790)*, Praha 1893 a August SEDLÁČEK, *O starém rozdělení Čech na kraje*, Praha 1921. Nejnověji Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, České Budějovice 2011, s. 33.

české prostředí s oblibou užívají formulaci: branně-bezpečnostní spolky šlechty a královských měst jednotlivých krajů, pak v polipanském bezvládí měla šlechta v těchto organizacích jasnou převahu, což ale neznamená, že by královská města zcela ztratila vliv na otázky celozemského významu.

Dne 8. března vznikl boleslavský landfrýd. Jeho ustavení tvořilo předešlu ke stěžejní události, k níž došlo 17. března 1440 v Čáslavi a kterou Rudolf Urbánek zajímavě označil jako *znovuzrození sirotčího bratrstva v jiné podobě*.¹³⁾ Se zřejmou reminiscencí na dva zemské sněmy husitské revoluce se zde konal sjezd šlechty čtyř východočeských krajů, jehož se účastnilo 423 osob (z toho 4 ženy; vdovy), z měst figurovala v zápisu pouze hostitelská Čáslav. Byly ustaveny čtyři krajské landfrýdy – hradecký, chrudimský, čáslavský a kouřimský, pro všechny měla platit jednotná landfrýdní smlouva tvořená 29 články. Vznikl tedy spolek čtyř východočeských krajských organizací, který historiografie s oblibou označuje jako východní landfrýd – hlavní základ síly, která později dovede Jiřího z Poděbrad až na post zemského správce, potažmo na český trůn.¹⁴⁾

Iniciátorem, organizačním garantem sjezdu i tvůrcem textu obsáhlé landfrýdní smlouvy byla strana Hynce Ptáčka z Pirkštejna, která, ač byla vedena příslušníkem starobylého panského rodu, se opírala především o sílu husitské válečnické aristokracie.¹⁵⁾ Úvodní výčet signatářů sice

13) Opis: Národní knihovna České republiky, sign. XXIII. D. 163, fol. 408r–410v; Stadtbibliothek Bautzen, Gersdorff-Weichaische Bibliothek, sign. 2° 39, fol. 340r–342v; edičně *AČI*, s. 249–254, č. 2; Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd*, zvl. s. 75–82. Užítý příměr k sirotčímu bratrstvu R. URBÁNEK, *Věk poděbradský*, I, s. 491; Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd*, zvl. s. 75–82.

14) Originál zápisu spojených čtyř východočeských krajů na mír zemský se nedochoval, k dispozici je pouze opis v SOA Třeboň, fond: Historica, inv. č. 553, sg. 471a. Edičně *AČI*, s. 254–263, č. 3. O nátlaku světské moci v průběhu tzv. II. kutnohorské synody A. MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, s. 82 a Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*, Praha 2011, s. 114–116, 119–120. Pohled Táborů na tento proces viz Konstantin HÖFLER (ed.), *Chronicon Taboritarum III*, in: *Geschichtschreiber der hussitschen Bewegung in Böhmen*, Wien 1865, s. 731–735. Z literatury k tomu František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I, České Budějovice 1990, s. 492–503.

15) *AČI*, s. 251, 258, č. 2, 3. K majetkové základně některých signatářů August SEDLÁČEK (ed.), *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, Praha 1915, s. 185, č. 1336; s. 192, č. 1399; s. 193, č. 1403. Dále Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420–1437*, *Folia Historica Bohemica* 9, 1985, s. 140–171; revizi a korekci některých jeho údajů a závěrů podal Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách*, s. 147–219; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, I, II, V, XV, Praha 1993–1997; J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*,

hierarchicky odrážel míru jejich urozenosti i někdejší politickou váhu, ale klíč k rozdělení postů v landfrýdech byl zcela jiný – nikdo, kdo se v minulých dvou letech postavil na stranu habsburské kandidatury, nebyl zvolen hejtmanem, ale nestal se ani členem hejtmanské rady. Opomenuty byly tak výrazné osobnosti jako Hynek Krušina z Lichtenburka, někdejší moravský zemský hejtman Hašek z Valdštejna, Ota z Begova či Hynek z Dubé. Ptáček se jako první signatář landfrýdním hejtmanem samozřejmě stal, ale další hejtman Jetřich z Miletínka byl mezi signatáři až 16. v pořadí! Landfrýdní zápis nebyl žádnou utrakvistickou deklarací, ale jména hejtmanů a členů hejtmanských rad dávaly jasně najevo, kde východ země stojí a kdo bude mít ve spojených landfrýdech rozhodující slovo. Všichni utrakvisté, s výjimkou Bedřicha ze Strážnice, Jana Parduse a Hertvíka z Rušínova i bojovníci panské jednoty z bitvy u Lipan.¹⁶⁾

Pravomoci, které landfrýdní smlouva v celkem 18 z 29 článků dávala hejtmanům, byly opravdu rozsáhlé, a kdyby byly uplatněny v plné míře, pak je lze označit za téměř diktátorské. Krajský landfrýd se v tomto směru choval skutečně jako království v malém a landfrýdní hejtmani a jejich rady nejenže přebírali krajskou správu, ale přecházely na ně pravomoci do té doby vyhrazené pouze ústředním orgánům či dokonce panovníkovi. Landfrýdní hejtman se stal vojenským velitelem kraje s právem svolávání a nasazení krajské hotovosti, byl oprávněn určit, zda jednotliví signatáři vyslali na vojenské akce síly odpovídající jejich ekonomických možnostem a udělit pokutu, pokud se tak nestalo. Měl právo se až do nástupu nového krále uvázat ve všechny zabavené nebo dobyté statky nebo určit, jak s nimi bude naloženo. Rozhodoval o zřízení nových pevností a posádek, přecházely na něj všechny pravomoci krajského popravce, byl hlavou justice, k níž se lze odvolat ve všech soukromých sporech. Do jeho pravomoci spadalo vypisování berně a využití finančních prostředků pro „obecné dobré“, stanovená výše uváděla 4 groše z lánu a 1 groš z nemovitosti ve městě. Mohl také na signatářích požadovat, aby se na jeho výzvu účastnili všech

s. 50–58; Zdeněk BERAN, *Časlavský landfrýd 1440–1453*, Východočeské listy historické 25, 2008, s. 81–90, s. 100–103.

16) *AČ 1*, s. 258, č. 4. K osobnosti pana Ptáčka srov. M. ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*. Bohuš RIEGER, *Jan Hertvík z Rušínova*, Časopis Musea království Českého 51, 1877, s. 149–175; Jan Václav DOLENSKÝ, *Jan Čabelický ze Soutie*, in: Roční zpráva c. k. střední školy v Kutné Hoře 1888, s. 3–27. Bohuslav RIEGER, *Jan Hertvík z Rušínova*, Časopis českého muzea 51, 1877, s. 149–175; Jan URBAN, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003, s. 301–302; Martin ŠANDERA, *Vrtkavý husitský pán Hašek z Valdštejna*, Krkonoše–Podkrkonoší 20, 2012, s. 479–486.

důležitých jednání a přijali i úkoly mimo území jejich vlastního landfrýdu. Podle původního záměru se tyto pravomoci měly vztahovat k veškerému obyvatelstvu příslušných krajů, neboť podle 19. článku zde nemělo být místo pro nikoho, kdo by do lhůty jednoho měsíce nepřistoupil k landfrýdní smlouvě, ale takový požadavek neodpovídal realitě a nebyl naplněn.¹⁷⁾

V praxi rozhodovala aktuální politická situace i mocenské zájmy, řadu pravomocí hejtmani nepoužívali v takové míře, jak je opravňoval landfrýdní zápis, zvláště v rovině sankcí. Často se spokojili s tím, že provinilec byl pacifikován a přestal klást odpor jejich záměrům, a nedomáhali se dalšího trestu. To však neznamená, že by se obávali užít nejen vojenské, ale i svěšené soudní moci a nedokázali do katových rukou vydat urozené provinilce.¹⁸⁾

Čtvrtý článek landfrýdní smlouvy zavazoval hejtmany i kraje k jednotnému postupu ve všech zásadních otázkách, ale zajištění skutečné jednoty čtyřspolku bylo mnohaletým procesem, jednotlivé krajské landfrýdy se nevzdaly práva na samostatný postup, což dokládá řada příkladů v policejní a dokonce i vojenské rovině. Ještě v roce 1450 hejtman a rada hradeckého landfrýdu bez koordinace s ostatními podepsali samostatnou smlouvu se stavy javorsko-svídnického knížectví a Jan Kolda ze Žampachu musel v letech 1449 a 1450 uzavírat samostatné dohody o příměří s hradeckým landfrýdem, přestože byl prohlášen za nepřítel celého Poděbradského jednoty.¹⁹⁾

17) K chápání pojmu obecné dobré v polipanské společnosti Winfried EBERHARD, „*Bonum commune*“ v konkurenci mezi monarchistickou vládou a stavovskou společností, Český časopis historický (dále jen ČČH) 102, 2004, č. 3, s. 465–470. Věnná města zaujala vyčkávací postoj a politiku landfrýdů začala podporovat až od roku 1441, viz M. ŠANDERA, *Věnná města ve spojených východočeských landfrýdech*, s. 7–22. Nikdy se nepodařilo přinutit Jana Koldu ze Žampachu, aby se připojil k landfrýdnímu zápisu, silou musel být donucen mj. Vaněk z Pecky.

18) Např. v roce 1443 vojsko hradeckého landfrýdu oblehlo Mokrouvousy a donutilo zemana Beneše Mokrovouského z Hustiřan, aby vydal Haška z Valdštejna, kterého se nedlouho předtím zmocnil, František PALÁCKÝ (ed.), *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkravy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydání*, Praha 1829, s. 133. Roku 1446 však čáslavský landfrýd ukázal tvrdou ruku a někdejší tábořský hejtman Ondřej Keřský z Řimovic, který se dopouštěl na jeho teritoriu loupežných akcí, byl po dobytí svých tvrzí Paběnice a Červené Janovice se všemi svými družiníky popraven na čáslavském náměstí, viz František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, Praha 1959, s. 191.

19) Zmínky o této smlouvě obsahuje list zástupců Javorsko-svídnického knížectví českým stavům, viz *AC I*, s. 269–270, č. 39. Příměří s Koldou z roku 1449 viz *AC III*, s. 547. Průběh jeho sporu s hradeckým landfrýdem nejlépe podal Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, IV, Praha 1879, s. 181–184.

Problémem se při ustavení landfrýdů stal postoj sedmi věnných měst, která se zdráhala podřídit organizaci s tak výraznými pravomocemi a zvolila vyčkávací taktiku. Své opatrnické chování definitivně změnila až při demonstraci vojenských sil spojených landfrýdů nasazených proti uzurpátorovi města Náchod v červnu a červenci 1441 a po následném návratu královny vdovy Barbory Celské z polského exilu.²⁰⁾

Po správním stránce se východočeské landfrýdy neměly transformovat do jediného bloku, ale pozvolna měnit ve vnitřně jednotné politické seskupení, což se přes řadu těžkostí dařilo. Pro Ptáčkovu a později poděbradskou stranu se staly rámcem, ve kterém se vyvíjela, který záhy jasně ovládla a svým vlivem přesáhla. Plány těchto lidí sahaly mnohem dále než jen „být první v landfrýdech“ a jejich prostřednictvím ovládat východní Čechy. Jejich dlouhodobým cílem nebylo nic menšího než sjednocení všech utrakvistů do jediného bloku s jasnou a respektovanou světskou i církevní hlavou, s touto oporou pak získat rozhodující moc v království a prosadit pro celou zemi svůj model. Bylo štěstím nejen pro východočeský prostor, že moc a odpovědnost se u těchto lidí nedostaly do rozporu.

Právě zde vyvstává nejzřetelněji specifické pojetí a využití instituce landfrýdu v polipanském bezvládí – landfrýd jako síla organizačně a mocensky zaštiťující politický proud či stranu a prosazující konkrétní náboženský či chceme-li ideologický směr. Landfrýdní sjezdy v Čáslavi, Kouřimi, Mělníku a Kutné Hoře projednávaly mnohem častěji než vojenské otázky strategii na příštím zemském sněmu, reagovaly na vývoj ve sporu o řešení otázky nalezení panovníka, vybíraly své zástupce v poselstvech k římskému králi Fridrichu III., k říšským knížatům i pro jednání s římskou kurií, obesílaly se svými návrhy hejtmany ostatních landfrýdů i jednotlivé šlechtice a královská města v ostatních částech země; a od poloviny 40. let už opakovaně hrozily užitím síly a v červnu 1446 si dokázaly vynutit přesunutí zemského sněmu z Prahy na půdu poddanského města Pelhřimov svého signatáře Mikuláše Trčky z Lípy. Rudolf Urbánek nenadsazoval, když ve I. dílu Věku poděbradského prohlásil, že „*nové království rostlo z východu*“.²¹⁾

20) K Barbořinu návratu do Čech *SLČ-K*, s. 164. Z literatury k jejím majetkovým nárokům V. V. TOMEK, *Dějepis Prahy IV*, s. 93–94. O postoji Hradce Králové k možné volbě zemského správce v roce 1446 Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, I/1, Hradec Králové 1996, s. 116.

21) Jednání mezi českými stavy a králem Fridrichem III. ve Vídni viz *AČ I*, s. 275–279, č. 13. K landfrýdním sjezdům *SLČ-K*, s. 165–168, 170, 175, 177. *Tamtéž*, s. 169 (o výběru poselstva k jednání s králem Fridrichem III. a královnou vdovou Alžbětou ve Znojmě). O sněmu v Pelhřimově v roce 1446 *tamtéž*,

Vývoj ve východních Čechách protivníci v čele s Oldřichem z Rožmberka a Menhartem z Hradce podcenili, i když jej sledovali a měli k dispozici řadu důležitých informací, jak svědčí dochovaná Rožmberkova korespondence.²²⁾ Vycházeli z přesvědčení, že fakticky mají v rukou jih a západ země i řadu sympatizantů na severu, ovládají hlavní město, zemské sněmy dokážou kontrolovat natolik, aby spolehlivě blokovali usnesení, která by ohrožovala jejich zájmy, a na východě necht' se kališníci s pánem bohem integrují, takovou sílu – politickou, vojenskou, ekonomickou, aby zvrátili poměry v zemi, nemají šanci získat. Utrzovala je v tom i skutečnost, že politické elity východočeských krajů se po osm let vyhýbaly rozhodnému střetu s katolickými pány a jejich spojenci z řad konzervativních utrakvistů a byly si vědomy, že před jeho zahájením tohoto střetu musí nutně získat spojence na levém i pravém křídle kališnického spektra, neboť dělicí linie jinak nepovede podle konfesního hlediska, když stěžejní normu, kompaktnost, veřejně nezpochybňoval Rožmberk, Václav z Michalovic ani Hynek Krušina ze Švamberka.²³⁾

Při řízení a správě landfrýdů prosadila Ptáčkova a poděbradská strana promyšlenou strategii. Jejím prvním pilířem bylo zajistit této mocenské základně klidnou severní a východní hranici – tj. se Slezskem a Moravou. V roce 1441 Ptáček a ostatní hejtmané se Slezany předem projednali a poté příkladně koordinovali vojenský úder proti Janu Koldovi ze Žampachu a jeho spojencům. Akce, ač poskytla ideologickou municí táborské straně (*Nerozumieme, bychom sie mohli tomu divati, aby prietelé naši jměli od Němcov utišťeni býti, a vy jim pomáhali !*²⁴⁾ či dokonce obvinění, že Ptáček a jeho spojenci uvedli Němce do země „*usilujice Němčický jazyk zvelebiti a Český v hlasiech zemdliti*“) měla úspěch a stala se vzorem, na který se odvolávali i zástupci Horní Lužice, když žádali litoměřický landfrýd o společný zásah či alespoň koordinaci vojenských akcí proti děčinským Vartenberkům.²⁴⁾ V roce 1447 pak landfrýdův představitel za předem

s. 294–296, č. 20. Z literatury Rudolf URBÁNEK, *České dějiny*, III/2, Věk poděbradský, II, Praha 1918, s. 80–84. Citovaný výrok TÝŽ, *Věk poděbradský*, I, s. 495.

22) Blažena RYNEŠOVÁ (ed.), *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II*, Praha 1932, s. 44, 46, 48, 69, 82, 89, 105, 106, 108, s. 112, 135, 152, 164, 165, 189; *Listář a listinář*, III, Praha 1937, s. 346–348, 379–381 ad.

23) Ustavující zápis Strakonické jednoty – SOA Třeboň, fond: Historica, sg. 1465; edičně *AC II*, s. 244–246.

24) Zmíněná narážka na ty, kteří pomáhají Němcům – tj. Slezanům – utiškovat naše přátele pochází z listu Táborských Ptáčkovi z 23. května 1441, viz *AC I*, s. 364, č. 9. O využití spolupráce spojených landfrýdů a sil z vedlejší země

vyplacenou náhradu a pod svou kontrolou umožnili Slezanům vstup do broumovského výběžku a zničení skupiny hradů, jejichž posádky odmítaly uposlechnout výzvy vlastníků těchto pevností a podnikaly loupeživé výpady přes hranice.²⁵⁾

Klid na moravské hranici předznamenal úspěšné jednání, které Ptáček, Bedřich ze Strážnice, Bohuš Kostka z Postupic a dalších landfrýdní představitelé vedli s moravskou delegací ve Velkém Meziříčí v dubnu 1440. Byla zde vyřešena série soukromých sporů a zbývající sporné body postoupeny k rozhodnutí zvoleným opravcům.²⁶⁾

Ani Poděbradův vstup do čela landfrýdů právě v roce, kdy byl v Brně popraven jeho někdejší poručník Heral z Kunštátu, neznamenal zhoršení vztahů východočeských landfrýdů s Moravany. Poklid výrazněji narušil až v roce 1449 případ Ješka Svojanovského z Boskovic, kdy moravský zemský hejtman Jan Tovačovský z Cimburka a další šlechtici vyčítali tehdejšímu hejtmanovi chrudimského landfrýdu Zdeňku Kostkovi z Postupic, že provinilci poskytují podporu, ale ani tento spor nevedl k hrozbě vojenské konfrontace většího rozsahu.²⁷⁾

Druhým pilířem strategie zvolené v landfrýdech byla záštita a podpora duchovního proudu Jana Rokycany a jeho cílevědomé využití. Na sjezdu v Čáslavi srpnu 1441 šlechta a města pověřila Rokycanu správou duchovenstva ve spojených východočeských krajích a poskytla mu tak mocenskou oporu a stabilní zázemí, aby mohl dotvořit soubor zásad kališnické věrouky, docílit uznání stovek duchovních nejen z východočeského prostoru zasahovat proti odpůrcům. Uplatnění náboženského principu slibovalo kališnické šlechtě z východu získat větší vliv na jednotlivé utrakvistické proudy a v budoucnu i na celozemské záležitosti, než skýtal prostý součet ekonomické a vojenské síly. Ptáčkova a poté poděbradská strana postupovala jak na legální bázi, tak cestou mocenského nátlaku a využití, ba i zneužití propagandistických prostředků, zvláště pokud šlo o potlačení vlivu tábořského duchovenstva. Třetí z artikulů pražských jakoby zde

Koruny v zásahu proti zemským jako modelu v případě ozbrojeného zásahu proti děčínské větvi Vartenberků viz Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 99.

25) *SLČ-K*, s. 203.

26) Text meziříčské smlouvy z 11. srpna 1440 je uveden v *ACX*, s. 258–261, č. XIII.

27) Stížnost na postup hejtmana chrudimského landfrýdu obsahuje list olomouckého biskupa Pavla z Miličina, probošta Mikuláše, určený účastníkům jihlavského sjezdu zástupců Poděbradské a Strakonické jednoty v Jihlavě z 11. srpna 1449, viz Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN (edd.), *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*, IV, Praha 1954, s. 88, č. 110.

byl zcela obrácen, laikové, tedy kališnická šlechta, prosazovali svou vůli i v čistě teologických a církevně-správních otázkách.²⁸⁾

Kdy v minulosti který landfrýd dlouhodobě zasahoval do duchovních či přímo teologických otázek, kdy obesílal představitele církve k jednáním v záležitostech věrouky, vznášel obvinění z liturgických odchylek, požadoval novou a novou obhajobu? Kdy který hejtman landfrýdu fakticky předsedal kněžské synodě, jako to učinil Hynce Ptáček v červenci 1443 v Kutné Hoře?²⁹⁾

Třetím uplatňovaným pilířem bylo opakované využití vojenských sil landfrýdu, tedy krajských hotovostí proti odpůrcům integračních plánů a cílů (nejprve na teritoriu spojených landfrýdů či kraji bezprostředně sousedícím a spolupracujícím) – jak vnitřním (zde byla prubířským kamenem již zmiňovaná válka proti Janu Koldovi a pozdější pacifikace Bedřicha ze Strážnice a jeho Kolína), v letech 1448–1450 pak i vnějším, když legislativní oprávnění hejtmané nalézali již v ustavující listině – je našim posláním usilovat nejen o řád, mír a prospěch našich krajů, ale i o „*obecné dobré a poctivé Koruny české*“.

Naproti tomu jsem nezaznamenal zneužití landfrýdních sil k osobnímu územnímu profitu některého z hejtmanů či k vyřízení jeho čistě osobních účtů, a to bylo bezesporu velkou devizou (Ptáček ve sporu s Menhartem z Hradce o zadržované věno své manželky Anny v roce 1444 použil pouze vlastní ozbrojence; Jiří z Poděbrad v roce 1445 nenasadil landfrýdní hotovost proti odbojně Jaroměř, i když ho k tomu vyzvala královna vdova Barbora Celská, a nehrozil vojenskou mocí landfrýdů ani ve věci popraveného příbuzného Heralta z Kunštátu).³⁰⁾

28) A. MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, s. 82; Martin ŠANDERA, *Mistr Jan Rokycana a jeho východočeské působení*, in: Chrám Svatého Ducha a Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále, Hradec Králové – Ústí nad Orlicí 2009, s. 33–40.

29) O nátlaku světské moci v průběhu tzv. II. kutnohorské synody A. MOLNÁR, *Na rozhraní věků*, s. 82 a M. ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*, s. 114–116 a s. 119–120. Pohled Táborů na tento proces je zachycen v *Chronicon Taboritarum*, III, in: *Geschichtschreiber der hussitschen Bewegung in Böhmen*, ed. Konstantin Höfler, Wien 1865, s. 731–735. Z literatury k tomu František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, I–II, České Budějovice 1990, s. 492–503.

30) O vzpouře v Jaroměři a následné reakci Barbory Celské Jaromír ČE-LAKOVSKÝ – Gustav FRIDRICH (edd.), *Codex juris municipalis regni Bohemiae III. Privilegia regalium civitatum provincialium regni Bohemiae (1420–1526)*, Praha 1948, s. 243–245, č. 141 a *ČXV*, s. 197–198, č. 94. Obecně o vztahu Jiřího z Poděbrad a věnných měst Pavel RAK, *Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad*, Sborník historický 32, 1985, s. 5–51.

Přítom landfrýdy daly jasně najevo, že se svých signatářů a jejich práv dovedou zastat nejen v království a vedlejších zemích Koruny, ale i za hranicemi státu. Když byla v roce 1443 zajata nedaleko Vídně skupina východočeských kupců, landfrýdy intervenovaly přímo u krále Fridricha, zaslaly opovědné listy, chystaly vojenský úder do Rakouska a nikdo nepochyboval o jejich odhodlání pomstít křivdy, kterých se některým signatářům dostalo v roce 1447 od saského kurfiřta Fridricha i jeho mladšího bratra Viléma.³¹⁾

Při všech těchto úkolech, které prosazovali jejich hejtmani a členové rad, si východočeské landfrýdy náležitě plnily svou roli garanta míru a pořádku ve svých krajích. V roce 1440 to pocítili loupeživý rytíři Šof, Švejkar na Valdštejnu a Troskách, v letech 1440–1441 již zmiňovaný Jan Kolda, v roce 1442 pak hradecký landfrýd zahnal z okolí Jičina loupežící Vartenberky a o několik měsíců později donutil Beneše z Mokrovous propustit z nechanické tvrze zajatého Haška z Valdštejna. Roku 1446 dala trestající ruka čáslavského landfrýdu jasně najevo, že ani slavná husitská minulost a zásluhy urozeného lupiče neochrání a po dobytí tvrzí Paběnice a Červené Janovice následovala demonstrativní poprava někdejšího táborského hejtmana Ondřeje Keřského z Římovic a všech jeho zajatých druhů na čáslavském náměstí.³²⁾

V roce 1444 předčasně zemřel tvůrce integrační strategie, „východočeský král“ Hynce Ptáček z Pirkštejna. Na sjezdu spojených landfrýdů v Kutné Hoře byl jeho nástupcem zvolen 24letý Jiří z Poděbrad. Jiří sice patřil k signatářům landfrýdní smlouvy z 17. března 1440, ale ve vlastním čtyřspolku dosud žádný post nedorazil a byl jedním ze dvou hejtmanů sousedního boleslavského landfrýdu. Krajský spolek však po právní a správní stránce nebyl rozšířen a východní landfrýd zůstal spojením čtyř, nikoli pěti krajských organizací.³³⁾

V červnu 1448 byla na sjezdu v Kutné Hoře ustavena Jednota poděbradská a 28 letý Jiří zvolen za „*správce všech obcí českých příchýlných*

31) *SLČ-K*, s. 174.

32) O průběhu válečných operací proti Koldovi informuje List Jana Čabelického ze Soutic Oldřichovi z Rožmberka, datovaný 11. července 1441, *AC I*, s. 371, č. 19 a *Listář a listinář*, II, s. 112–113, č. 138. Ž literatury R. URBÁNEK, *Věk poděbradský*, I, s. 738–739; V. WOLF, *Jan Kolda ze Žampachu*, s. 40–43, Jan URBAN, *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*, Praha 2003, s. 301–304. O zásahu proti Ondřeji Keřskému v roce 1446 *SLČ-K*, s. 191, z literatury R. URBÁNEK, *Věk poděbradský*, II, s. 88–89.

33) O Ptáčkově smrti informoval Přibík z Klenové ve svém listu z 10. září 1444, *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*, II, s. 370, č. 427; *AC III*, s. 28, č. 241. Rudolf Urbánek sice v roce 1926 (*Husitský král*, s. 58) vyslovil myšlenku, že Ptáček „*náhle umřel na nákazu morovou*“, později se však k ní již nevracel.

k zákonu božímu“). Termín správce v sobě skrýval větší politicko-správní roli než u landfrýdního hejtmana, ba přímo návodně vybízel k posunutí do role zemského správce, přesto tyto akty neznamenaly zánik ani zásadní transformaci východočeských krajských landfrýdů. Kraje a jejich hejtmani se ve svých vojenských pravomocech podřídili jednomu člověku a Jednota v tomto směru měla trvat až do korunovace příštího krále. Vnitřní autonomie jednotlivých landfrýdů však nebyla nerušená a pravomoci hejtmanů odpovídající roli krajských popravců nebyly nijak zmenšeny.

Jako záminka k shromáždění východočeských krajských hotovostí v srpnu 1448 se stalo domnělé právo i povinnost zastat se signatářů landfrýdu i v zahraničí a odčinit křivdu, která na nich byla spáchána v Sasku. Přitom bylo nepochybné, že nejde o zásah proti vnitřním rušitelům míru a landfrýdy nejsou bezprostředně ohroženy vnější vojenskou silou – přesto se krajské hotovosti bez problémů shromáždily a pod vedením Jiřího z Poděbrad a všech čtyř landfrýdních hejtmanů zúčastnily tažení proti Praze a jejího obsazení. Historiografie hovoří o vojsku Poděbradské jednoty, fakticky šlo především o vojenskou sílu východočeských krajů. Akce se účastnilo 400 příslušníků východočeské šlechty a ve vojsku, jehož síla byla vyčíslena na 9 000 mužů, byly i početné oddíly z věnných měst Hradec Králové, Vysoké Mýto, Chrudim a Polička.³⁴⁾

Stejně tak Jiří využil landfrýdních závazků a jejich prostřednictvím zmobilizované vojenské síly východočeských krajů při střetu se Strakonickou jednotou v květnu a červnu 1450. Změny na hejtmanských postech v hradeckém a chrudimském kraji, k nimž mezitím došlo, neměly žádný politický podtext. Zdeněk Kostka z Postupic a Soběslav Mrzák z Miletínka jen nahradili zemřelého bratra a nemocného strýce.³⁵⁾

34) K účasti tisíců českých žoldnů v saských vojenských operacích v Sasku a následném novém nasazení ve Westfálsku (především u města Soest) viz Uwe TRESP, *Ein Beispiel für Anwerbung, Kosten und Rechtspraxis böhmischer Söldner heere in der Mitte des 15. Jahrhunderts. Die böhmischen Söldner Herzog Wilhelms III. von Sachsen*, MHB 8, 2001, s. 182–201. K Poděbradovu ovládnutí Prahy *SLČ-K*, s. 208–209; dále list Jana z Rabštejna, *AC III*, s. 48, č. 72; Igor ČINOVEC, *K boji o mocenskou převahu Jiříka Poděbradského v roce 1448*, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech, 8, 1981, č. 2–3, s. 2–15. O jistou redukci vojenských sil spojených landfrýdů se pokusil F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce*, IV, s. 84.

35) Výčet příslušníků Poděbradské jednoty z června 1450 otiskl Palacký v *AC II*, s. 282–284. Ke smrti Bohuše Kostky *SLČ-K*, s. 213. K Soběslavovi srv. František ŠEBEK, *Jiřík Pardubský a konec Mrzáků z Miletínka*, Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 83.

Jako zemský správce Jiří z Poděbrad zástupcům východočeských landfrýdů vyhradil tři místa ve své vladařské radě a krajské hotovosti se podílely na pacifikaci jeho posledních odpůrců během srpna a září 1452. Své dobré zkušenosti s touto rolí landfrýdů Jiří promítl i do zřízení zemské obrany v roce 1470 a někdejší význam východočeských regionů našel odraz i zařazení purkrabího hradeckého kraje do sboru nejvyšších zemských úředníků.³⁶⁾

36) Členy zemské vlády se stali hejtmané kouřimského a chrudimského landfrýdu – Jan Čabelický ze Soutic a Zdeněk Kostka z Postupic – viz zápis svatojirského sněmu roku 1462, *AČ I*, s. 309–313, č. 56; F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*, 1/2, s. 540–542; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K dějinám purkrabství Hradeckého kraje, soudní stolice pro specifické záležitosti tamní šlechty*, in: Zdeněk Beran (ed.), *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013, s. 40–47.

JOINT EAST BOHEMIA LANDFRIEDEN

Specific notion of Landfrieden institution in the Czech history

Regional Landfrieden in the period of the so called Lipany Interregnum (1439–1452) became the only component of self-administration that managed to gain full respect and disposed of sufficient executive power. They reduced local rebellions, prevented anarchy and disintegration notifying people of certain limits not to be violated by an unscrupulous individual or a small group. Landfrieden leaders and their councils took over local administration authority and also the powers so far delegated on central administration bodies or even on emperors.

In March 1440, a union of the four East Bohemia Landfrieden (Hradec, Chrudim, Čáslav and Kouřim) was established in Čáslav. They performed the role of a peace and order guarantor in their regions; their role became even more important in the fight for power, when local regional centres and gradual local regrouping gave rise to the two main groups fighting for the ruling in the monarchy and influenced further orientation of the country.

A driving force of Landfrieden was the party of Hynek Ptáček of Pirkštejany, replaced by the ambitious nobleman Jiří of Poděbrady in 1444. In cooperation with other regional leaders and front land owners in East Bohemia, they enforced a well-knit strategy. Its guiding principle was to provide a steady north and east border for this power base, i.e. the border with Silesia and Moravia. The second pillar of the Landfrieden strategy was protection and support to Jan Rokycana's religious movement and its meaningful utilization. At the Čáslav convention in 1441, aristocrats and citizens appointed Rokycana with religious administration in the united East Bohemia Landfrieden, providing him with the required support and stable background for completion of the Utraquist theological teaching and for the recognition of hundreds of clergymen in East Bohemia and beyond, as well as enabling him to intervene against his opponents.

Pushing the religious principle through enabled the eastern Utraquist aristocracy gain a much greater influence on individual Utraquist groups and on nationwide affairs than that of a simple total of the economic and military forces.

The third strategic pillar was a repeated use of the Landfrieden military forces, i.e. regional military units prepared to intervene against internal and external opponents to integration plans and objectives.

Military and economic power of the integrated East Bohemia territory and Utraquist centre represented by Rokycana's religious organization turned over the so far stale situation in the country. The united Landfrieden transformed into the Poděbradská Union managed to control the capital city, to defeat opponents grouped in the Strakonická Union and take their leader as far as to the position of a national governor.